

คู่มือธรรมะ
ฉบับอ่านง่าย! เข้าใจง่าย

ธรรมะเพื่อการพัฒนาตน
สู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ไตรลักษณ์

ความจริงที่มนุษย์ควรรู้

พุทธทาสภิกขุ

อ่านสิบรอบ คิดสิบหน ฟึกฝนปัญญา ฉลาดใช้ เฉลียวคิด ชีวิตมีสติ สนุก สุข สงบ เย็น

คู่มือพิเศษ ๒

ฉบับภาษาไทย เกือบทั้ง

เรื่อง

ไตรวิภังค์

(วิภังค์สามัญจบสิ้นที่ป่า)

พุทธทาสภิกขุ.

พุทธทาสภิกขุ

Dhamma Guide : D.G. ณัฐพันธ์ ปิ่นทวีเกียรติ

ออกแบบปก : อนุจิต คำของเมือง

ภาพประกอบ : สมควร กอสงีลา

บรรณาธิการสาระ : ศักดิ์สิทธิ์ พันธุ์ชัย

บรรณาธิการศิลปะ : อนุจิต คำของเมือง

รูปเล่ม/จัดอาร์ต : วันดี ตามที่องคร

คำนำสำนักพิมพ์

หนังสือ **“คู่มือมนุษย์”** เป็นคำบรรยายของพระเดชพระคุณ พระอาจารย์ท่านเจ้าคุณพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส อินทปัญโญ) หรือท่านพุทธทาสภิกขุ แห่งสวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัด สุราษฎร์ธานี นั้นได้รับการยอมรับ และเป็นที่ยอมรับชมชอบจากชาวพุทธ อย่างกว้างขวางจนได้มีการนำไปแปลเป็นภาษาต่างๆ ในหลายประเทศ ทั้งนี้ ก็เพราะว่าท่านพุทธทาสได้บรรยายเรื่องที่สำคัญที่สุดที่มนุษย์ทุกคนควร จะต้องรู้ และควรจะต้องปฏิบัติตามให้จงได้ เพื่อความเป็นมนุษย์ที่ สมบูรณ์แบบอย่างแท้จริง

เนื้อหาของหนังสือ **“คู่มือมนุษย์”** ฉบับสมบูรณ์ เป็นคำบรรยาย อบรมที่ท่านพุทธทาสภิกขุได้แสดงแก่ผู้ที่จะรับการโปรดเกล้าฯ เป็น ตุลาการ รุ่นปี ๒๕๔๔ ณ ห้องบรรยายของเนติบัณฑิตยสภา อยู่ในช่วง วันที่ ๒ - ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๔๔ แสดงจำนวน ๑๐ ครั้ง แบ่งเป็น ๑๐ หัวเรื่อง ตามลำดับดังนี้

- ครั้งที่ ๑ : ใจความสำคัญของพุทธศาสนา
(พุทธศาสนามุ่งชื่ออะไรเป็นอะไร)
- ครั้งที่ ๒ : ไตรลักษณ์ (ลักษณะสามัญของสิ่งทั้งปวง)
- ครั้งที่ ๓ : อุปาทานสี่ (อำนาจของความยึดติด)
- ครั้งที่ ๔ : ไตรสิกขา (ขั้นของการปฏิบัติศาสนา)
- ครั้งที่ ๕ : เบญจขันธ์ (คนเราติดอะไร)
- ครั้งที่ ๖ : สมาธิและวิปัสสนาตามธรรมชาติ
(การทำให้รู้แจ้งตามวิถีธรรมชาติ)

ครั้งที่ ๗ : สมาธิและวิปัสสนาตามหลักวิชาในรูปเทคนิค
(การทำให้อ่านเข้าใจตามหลักวิชา)

ครั้งที่ ๘ : อริยบุคคลกับการละกิเลส (ลำดับแห่งความหลุดพ้นจากโลก)

ครั้งที่ ๙ : พุทธศาสนากับคนทั่วไป (พุทธศาสนาสอนศิลปะการเป็นคน)

ครั้งที่ ๑๐ : ตุลาการตามอุดมคติแห่งพระพุทธศาสนา (ภาคสรุปความ)

ตั้งนี้แล้ว สำนักพิมพ์เลี้ยงเชิง เพียรเพื่อพุทธศาสน์ จึงได้นำคำบรรยายอันเปี่ยมคุณค่าของท่านพุทธทาสภิกขุมาเรียบเรียงและจัดพิมพ์ใหม่ เป็นฉบับอ่านง่าย เข้าใจง่าย โดยแยกเป็นหัวเรื่องละ ๑ เล่ม เพื่อความสะดวกแก่ผู้อ่าน เพิ่มภาพประกอบพร้อมคำการ์ตูน ชูคำเด่น เน้นข้อความ สร้างหัวข้อย่อย แบ่งวรรคตอน ซอยขึ้นบรรทัดใหม่ หน้าใหม่ ใส่สีเส้น เสริมธรรม ให้ผู้อ่านอ่านเข้าใจง่ายยิ่งขึ้น เมื่ออ่านไปที่ละเล่ม ทีละหัวเรื่องแล้ว จะทำให้เราเข้าใจหลักธรรมคำสั่งสอนและหลักปฏิบัติที่ถูกต้องทางพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้นทีละขั้นในที่สุด

ในหนังสือ “คู่มือมนุษย์ ฉบับอ่านง่าย เข้าใจง่าย เล่มที่ ๒” นี้ มีชื่อหัวเรื่องที่สำคัญว่า “**ใครลักษณะ**” (ลักษณะสามัญของสิ่งทั้งปวง) เป็นการนำเสนอใจความสำคัญโดยย่อของพุทธศาสนาอย่างเรียบง่ายและชัดเจนที่สุดแก่บุคคลทั่วไปทุกประเภท

ดังคำกล่าวของท่านพุทธทาสภิกขุที่ว่า...

“การพิจารณาให้เห็นว่าสิ่งทั้งปวงว่างจากความหมาย หรือสาระที่ควรเข้าไปยึดถืออันเป็นหัวใจสำคัญของพุทธศาสนาแท้”

ดังนั้นจึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะช่วยเป็นคู่มือชี้ทางให้เราทุกคนได้พบเจอแสงสว่างแห่งชีวิตเพื่อมุ่งสู่เส้นทางแห่งการดับทุกข์อย่างสิ้นเชิง สมกับที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ในที่สุด

ขอนุโมทนา

สำนักพิมพ์เลี้ยงเชิง เพียรเพื่อพุทธศาสน์

กราบนมัสการและกราบสวัสดี ผู้มีบุญทุกท่าน

“มนุษย์จำเป็นต้องมี ‘คู่มือมนุษย์’ ด้วยหรือ ??”

หลายๆ ท่านอาจจะเกิดความสงสัยขึ้นมาในใจ เมื่อได้เห็นหนังสือ
ชื่อแปลกๆ เล่มนี้เช่นครับ

“เอ๊ะ!! แล้ว มนุษย์ คืออะไร ??”

“แล้วเราเป็น มนุษย์ หรือเปล่า ??”

“เราไม่ใช่ มนุษย์ หรือ??”

“คนคือมนุษย์ ?? มนุษย์ก็คือคนนี่ ??”

หากคุณเข้าใจง่ายๆ แบบนี้แล้วล่ะก็...

“หนังสือคู่มือมนุษย์” ของท่านพุทธทาสภิกขุ

ฉบับอ่านง่ายเข้าใจง่าย โดย

สำนักพิมพ์เสียงเชียง เพียรเพื่อพุทธศาสนา

ที่คุณถืออยู่ในมือเล่มนี้จะทำให้คำตอบของคุณได้รับความกระจ่าง
ชัดมากขึ้นเรื่อยๆ จนคุณต้องอุทานออกมาว่า...

“เราต้องกลับไปเป็น มนุษย์ ให้ได้ !!” ในที่สุด

กวีสุวัฒน์ ปิ่นแก้วประณีต

โปรดใช้เล่มนี้ให้คุ้มค่าที่สุด & อ่านแล้ว -> แบ่งกันอ่านหลายท่านนะจ๊ะ
อ่านสิบรรณ วรรณคดีฉบับคน สักวันปัญญา ศาสนาการประพฤติดีในชีวิตประจำวัน
จิตเมตตาคนปวงประชา รู้ว่าตนสรรพสิ่ง ๑ภาคใช้ เติมนิวคิด ชีวิตจากสนุก สุขสงบ เย็น เติมน้ำพระทัยทาน
สำนักพิมพ์เสียงเชียง เพียรเพื่อพุทธศาสนา ปรารถนาให้ทุกคนรอบคอบมีความสุข

เจริญในธรรมครับ
ทุกๆ ท่าน

คู่มือพิเศษ ๒

ฉบับอ่านผ่าน เท้าใจผ่าน เรือง

ไตรลักษณ์

(เวทีกษณะสามภิกษุของสังข์ทิพย์)

๑. ศีลธรรม กับ ศาสนา มีขอบเขตต่างกัน ๖
๒. หลักคำสอนของพุทธศาสนาอย่างง่ายที่สุด
คือ สอนให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไร ๑๑
๓. รู้ว่าอะไรเป็นอะไร คือ รู้ “ไตรลักษณ์” ๑๓
๔. รู้ “สุญญตา” เท่ากับรู้ไตรลักษณ์ทั้ง ๓ ๒๓
๕. ไม่มีอะไรน่าเอา น่าเป็น คือที่สุดแห่งพุทธศาสนา ๒๘
๖. “วิญญูสาร” วิจารณ์แห่งกิเลส กรรม วิบาก มากทุกข์ ๓๓
๗. ๓ อยาก ตันตอก่อทุกข์ สุขจางหาย ๓๘
๘. เห็นแจ้งไตรลักษณ์ คือทางขจัด ๓ อยาก ขจัดทุกข์ ๔๓
๙. อยู่ด้วยสติปัญญา พาสิ้นทุกข์ สุขอนันต์ ๔๔
๑๐. แวะเล่าชาดก : โลกมาก สากหาย ๖๔
๑๑. สวดมนต์รักษาจิตใจในยามเจ็บป่วย ๗๓

ไตรลักษณ์

ลักษณะสามประการของสิ่งที่มีรูป*

๑. ศิลธรรม กับ ศาสนา มีขอบเขตต่างกัน

ท่านที่จะเป็นผู้พิพากษาทั้งหลาย อาตมาได้กล่าวแล้วในการบรรยายครั้งก่อนว่า...

“ศิลปะธรรม” กับ “ศาสนา” นั้นมีขอบเขตต่างกัน

ข้อนี้เป็นสิ่งที่จะต้องกำหนดไว้ให้ดี มิฉะนั้น จะเข้าใจไปว่ามีอะไรซึ่งขัดกันหรือปนกัน

* บรรยาย อบรมผู้ที่จะเป็นผู้พิพากษา ณ ห้องบรรยาย ของ เนติบัณฑิตยสภา ๔ พฤษภาคม ๒๕๔๙ ขณะดำรงสมณศักดิ์ ที่ พระอริยวิมลญาณเถร

ศีลธรรมมุ่งความผาสุก ศาสนามุ่งความพ้นทุกข์

ขอย้ำในที่นี้อีกว่า

“ศีลธรรม” นั้นเป็นระเบียบปฏิบัติ เพื่อจะกำจัดความทุกข์ ความยุ่งยาก ความระส่ำระสาย ในขั้นแรกๆ ที่เป็นเรื่องโลกๆ เป็นเรื่องของสังคมหรือเป็นเรื่องของความเป็นอยู่ผาสุกกันในระดับต่างๆ ส่วนบุคคล

ส่วนหน้าที่ของ **“ศาสนา”** นั้นไปไกลจนถึงกับสามารถกำจัดความหม่นหมองทุกชนิด ที่เหลือวิสัยที่ศีลธรรมจะกำจัดได้ เช่น ความยุ่งยากใจเป็นส่วนตัว ความทุกข์ในใจอันเกิดมาจากการเกิด แก่ เจ็บ ตาย และกิเลสชั้นละเอียดเหล่านี้ ซึ่งไม่อยู่ในวิสัยที่ “ศีลธรรม” ทั้งหลาย จะช่วยกำจัดให้ได้ แต่ว่าอยู่ในวิสัยหรือเป็นหน้าที่ของสิ่งที่เราเรียกกันว่า “ศาสนา” จะช่วยกำจัดให้โดยตรง

เพราะฉะนั้นจึงมีขอบเขตที่ต่างกัน แม้ว่าเราจะรวมเอาศีลธรรม เข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของศาสนาก็ตาม ศีลธรรม เป็นสิ่งที่มีขอบเขตจำกัด อยู่ในวงจำกัดวงหนึ่ง มีหน้าที่เพียงเท่านั้น ไม่ครอบคลุมกว้างไปเท่ากับขอบเขตของสิ่งที่เรียกว่า ศาสนา เลย

ขอบเขตของศีลธรรม, สรุปลงในเบญจศีล-เบญจธรรม

พินิจกัญญา รักษาตัว และเจริญวิปัสสนากรรมฐาน
ควบตามรู้กายรู้ใจในชีวิตประจำวัน
แล้วเราจะพบกับความสุขอย่างแท้จริงไหม

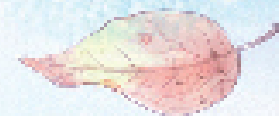
เรื่องของ **ศีลธรรม** นั้น เมื่อก้าวโดยสรุปแล้ว ก็ไม่มีอะไร
มากไปกว่าหลักแห่ง **ศีล** และ **ธรรม ๕** คู่ ของพุทธศาสนา หรือ
ศาสนาอื่นๆ ที่เป็นเครือเดียวกัน

หลัก ๕ ประการนั้น คือ...

๑. **การไม่เบียดเบียน พยายามป้องกัน ภัยกัน** ทั้งทาง
กาย ทางวาจา และทางจิต ทุกวิถีทาง แต่กลับมีการกระทำที่ตรงข้าม
คือมีเมตตาปรานี ไม่เหยียดหยาม ดูหมิ่นกัน สัมครสมานสามัคคีกัน
มีความประพฤติกว้างและความคิดเห็นไม่ขัดแย้งกัน มีความกตัญญูกตเวที
โดยถือว่าสัตว์ทั้งปวงที่อยู่ร่วมโลกกัน ล้วนแต่เป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตาย
ด้วยกัน ทั้งมนุษย์และเดรัจฉานต่างมีบุญคุณที่สัมพันธ์กันสนิทอย่างที่จะ
หลีกเลี่ยงไม่ได้

คู่มือมนุษย์ ๒ ฉบับอ่านง่าย เข้าใจง่าย เรื่อง "โศรศักดิ์มงคล" : พุทธทาสภิกขุ

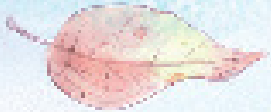
๖. การไม่ลักขโมยแย่งชิงกัน ไม่เอาเปรียบบุคคลและสังคม ทั้งข้างหน้าและลับหลัง **แต่กลับมีการแสวงหาและเลี้ยงชีพโดยชอบธรรม** มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้ปันกันในสิ่งของ ความรู้และความดี ขวนขวายช่วยผู้อื่นในกิจที่ควรช่วย มีความพากเพียรเพื่อความเจริญก้าวหน้า ประหยัด มัธยัสถ์ บูรณะซ่อมแซม ซักล้างชิ้นแข็งในหน้าที่การงานของตน เพื่อไม่ต้องเป็นขโมย เพื่อตั้งตัวและดำรงวงศ์สกุล และเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ปฏิบัติตามสัญญาประชาคมอย่างเคร่งครัด

๗. ไม่ล่วงละเมิดของรัก และบุคคลเป็นที่รักของคนอื่น **ทุกชนิด** ไม่ปล่อยตัวตามกระแสตัณหา **แต่กลับมีความสันทัดโดยยินดีในของรักหรือประโยชน์ของตนที่ได้มาหรือมีอยู่โดยชอบธรรม** ไม่อยากใหญ่ในกาม เป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ไม่โลภจนผิดธรรม

๘. การไม่กล่าวเท็จ ทางกาย ทางวาจา หรือทางตัวอักษร **ทุกวิถีทาง** **แต่กลับเป็นผู้มีวาจาเชื่อถือได้** มีประโยชน์ควรแก่การฟังของผู้อื่น **มีสัจย์ มีความเที่ยงธรรม ไม่ลำเอียง ไม่มีมายาสาโลย และ** →

ศีลธรรม หมายถึง ความประพฤติที่ดีที่รอบ ซึ่งก็ได้แก่ เบญจศีล เบญจธรรม ๕ คู่ คือ ๑. ไม่ฆ่าสัตว์ คู่กับมีเมตตา ๒. ไม่ลักทรัพย์ คู่กับเลี้ยงชีพรอบ ๓. ไม่ประพฤตินิดในกาม คู่กับสภาวะอันโสด (ยินดีในคู่ครองของตน) ๔. ไม่พูดปด คู่กับมีสัจจะ ๕. ไม่ดื่มสุรา คู่กับมีสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาท

๕. การไม่ตกเป็นทาสของอบายมุขทุกชนิด หรือสิ่งมีนเมา
 เสพติด ทั้งทางรูปธรรมและนามธรรม อันเป็นทางแห่งความประมาท
 มีวเมา เสียความปรกติแห่งสติสมปฤติทุกประการ แต่กลับเป็นผู้มีสัมมาทิฐิ
 เห็นถูกเชื่อถูก ไม่งมงาย **มิตติสัมปชัญญะสมบูรณ์** ไม่สะเพร่าเลินเล่อ
 มีความอดกลั้นอดทนในการศึกษา ในการบังคับตัวเอง ปฏิบัติถูกต้องต่อมิตร
 และศัตรู รู้จักฐานะและประมาณ รู้จักกาลเทศะ รู้จักสังคมและบุคคล
 มีการสำรวม มีมารยาทดี ไม่ถือกระทั่ง **มัทริโศคตปปะ** ละอายบาป
 กลัวบาปได้โดยลำพังตนเอง มีการศึกษาดี มีเพื่อนดี มีความใคร่ในทางดี
 ไม่เปิดโอกาสให้ใครดูหมิ่นได้ รู้จักเลือกใช้คนและคบคน

ศีล และ ธรรม ทั้งหมดนี้

มีความมุ่งหมายผลเพียงความเป็นอยู่

อย่างสงบเรียบร้อยของสังคมทั่วไป

และเป็นความผาสุกขั้นคั่นๆ อันเป็นวิสัยของปุถุชน

มิได้หมายสูงพ้นขึ้นไปถึงการดับทุกข์

หรือค้ำกนิลสค์จากสันนิเวจนาเป็นพระอริยเจ้า

ซึ่งเป็นหน้าที่ โดยตรงของตัวศาสนา

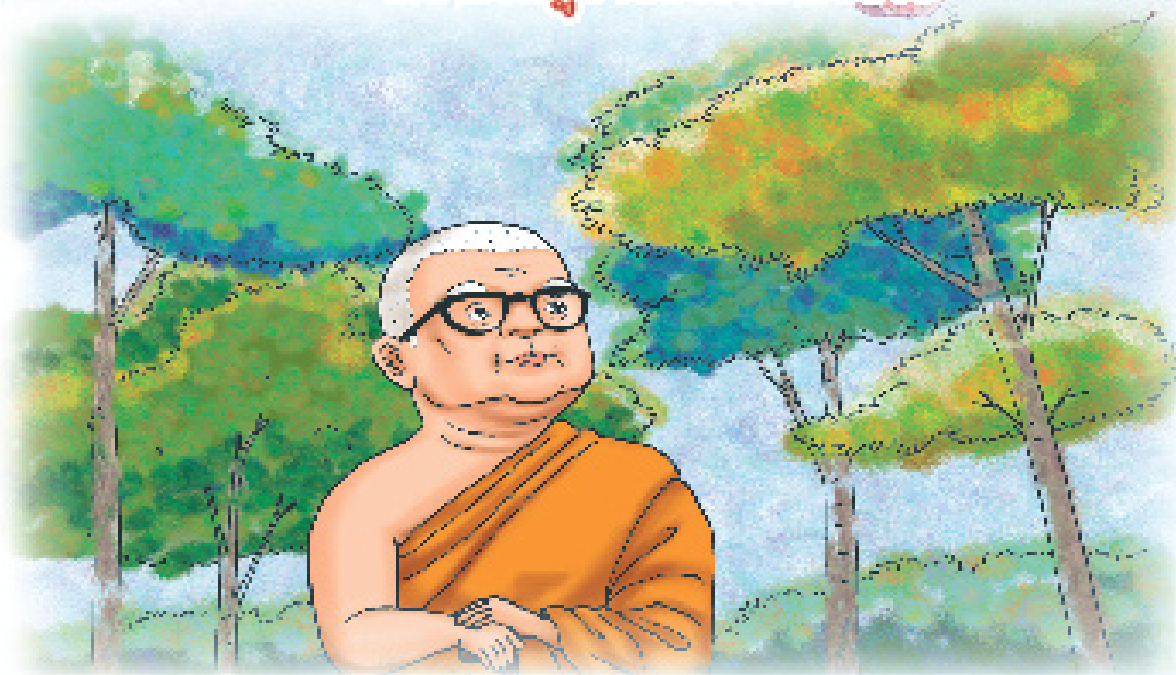
แม้ข้อนี้ก็เป็นหลักที่ควรกำหนดไว้ให้ตายตัว

ศาสนา แปลว่า คำสั่งสอนที่เป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวัน
 ในฐานะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเป็นสัจธรรม

๒. หลักคำสอนของพุทธศาสนาอย่างง่ายที่สุด คือ สอนให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไร

ต่อจากนั้นอาตมาได้กล่าวให้ทราบว่

สิ่งที่เรียกว่า **พุทธศาสนา** นั้น อาจจะจำกัดความลงไปสั้นๆ ว่า
ได้แก่ วิชาหรือระเบียบปฏิบัติ
ที่จะทำให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไรอย่างถูกต้องเท่านั้น

คำจำกัดความข้อนี้ก็เหมือนกัน เป็นสิ่งที่ควรกำหนดไว้ให้แม่นยำ เพราะเป็นวิธีหรืออุบายอันหนึ่ง ที่จะทำให้ท่านทั้งหลายเข้าใจพุทธศาสนา ได้ง่ายที่สุด

พุทธศาสนาที่ใครๆ เห็นกันว่ามีเรื่องอะไรมากมาย หลายสิบหลายร้อยเรื่องนั้นแหละ เราอาจเข้าใจได้ง่ายๆ โดยหลักที่ว่าเป็นวิชา ที่บอกให้รู้ว่า อะไรเป็นอะไรเท่านั้น

หลักสำคัญมีอยู่ว่า ถ้าเรารู้ว่าอะไรเป็นอะไรโดยถูกต้องแท้จริงแล้ว แม้ไม่ต้องมีใครมาสอนเรา เราก็สามารถปฏิบัติถูกต้องสิ่งเหล่านั้นได้เอง ถ้าเรายังไม่สามารถปฏิบัติถูกต้องสิ่งเหล่านั้น ก็แปลว่าเรายังไม่รู้จักรวาลเหล่านั้นคืออะไรโดยสมบูรณ์

ข้อนี้ขอให้อือเป็นหลักทั่วๆ ไปว่า...

ถ้าเรารู้จักว่า อะไรเป็นอะไรจริงๆ แล้ว

หมายความว่าเราต้องรู้ว่า

เราจะพึงปฏิบัติต่อสิ่งนั้นๆ อย่างไรด้วย เช่น

เรารู้จักว่าชีวิตนี้คืออะไร รู้จักหน้าที่การงานของชีวิตคืออะไร รู้จักที่มาและที่ไปในเบื้องสุดท้ายของชีวิต อย่างนี้เป็นต้น

เราก็สามารถจะปฏิบัติต่อสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวกับชีวิต

ให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี จนกระทั่งถึงสิ่งที่เรียกว่า พระนิพพาน

อันเป็นที่หมายปลายทางเป็นที่สุดที่จบของหน้าที่ที่ชีวิตทั้งหลายจะพึงกระทำ

เพราะฉะนั้น จึงสรุปไว้ในคำสั้นๆ ว่า การรู้ว่าอะไรเป็นอะไร นั้นแหละ เป็นวิชาที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้

เมื่อเรารู้ว่าความทุกข์คืออะไร หรือชีวิตคืออะไรโดยสิ้นเชิง แล้วก็สามารถดับความทุกข์ หรือทำให้ชีวิตนี้ให้ปราศจากความทุกข์ได้ นั่นคือการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

๓. รู้ว่าอะไรเป็นอะไร คือ รู้ “ไตรลักษณ์”

บัดนี้ อาตมาอยากจะกล่าวต่อไปถึงข้อที่ว่า...

ที่ว่ารู้ว่าอะไรเป็นอะไรนั้น

ถ้ากล่าวตามหลักแห่งพระพุทธศาสนาแล้ว
ก็คือรู้ว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นสิ่งที่ประกอบอยู่
ด้วยลักษณะอันเรียกว่า **“ไตรลักษณ์”**
หรือลักษณะ ๓ ประการ

เพราะฉะนั้นอาตมาจะได้บรรยายเรื่องลักษณะ ๓ ประการนั้น
ในวันนี้ ลักษณะ ๓ ประการนั้น ท่านทั้งหลายอาจได้ยินได้ฟังกันอยู่
ทั่วๆ ไปเป็นส่วนใหญ่แทบทุกคนก็ว่าได้ นั่นคือคำที่คนเฒ่าคนแก่พูดกัน
ติดปากว่า

“อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา”

อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ต้องเน้นรู้ให้เข้าใจ

อนิจจังลักษณะหนึ่ง, ทุกขังลักษณะหนึ่ง, อนัตตาลักษณะหนึ่ง, แต่ความหมายของคำทั้งสามนี้ออกจะลึกซึ้งซับซ้อน ยากที่จะเข้าใจ หรือถึงกับเห็นแจ้งสำหรับคนทั่วไปได้ เราจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจกันในเรื่องนี้เป็นพิเศษ เพราะถ้าจะตอบคำถามที่ว่าอะไรเป็นอะไร ให้ถูกต้องกันจริงๆ แล้ว มันตอบได้ง่ายเหลือเกินว่า

ทุกๆ อย่าง ทุกๆ สิ่ง เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา
นั่นแหละคือ **ความเป็นจริงของสิ่งทั้งปวง**

“อนิจจัง” แปลว่า **ไม่เที่ยง** มีความหมายว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงประเภทที่เป็นสังขาร คือมีเหตุปัจจัยปรุงแต่งนั้น มีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่มีความคงที่ตายตัว

